

Köpek Aslında Ne Yaptı? Dede Korkut Okumaları için Teklifler

What did the Dog Actually Do? Proposals for a Reading of Dede Korkut

Ahmet Şefik ŞENLİK*

ÖZ

Türk dil ve kültür tarihi bakımından paha biçilmez bir kaynak olan Dede Korkut Kitabı, geçmiş ile bugün arasında muhkem bir köprü vazifesi görmektedir. Bu münasebetle eser, 20. ve 21. asırlarda hakkında en çok çalışma yapılmış metinlerden biri olmuştur. Ulus devlet yapısı, Türkçülüğün devlet politikası olması, Millî Eğitim'in de bu doğrultuda politikalar üretmesi gibi faktörler kanaatimizce esere olan alakayı artırmıştır. Eserin sadeleştirilmiş/kısaltılmış şekilleri bugün hem ilköğretim hem de ortaöğretim için '100 Temel Eser'den biri olarak tanınmıştır. Sadeleştirilmiş şekliyle hikâyeleri neşretme, talep çokluğu sebebiyle yaynevleri için çok cazip bir ticari faaliyettir; fakat bu, çoğu zaman ilmi bir faaliyet olarak değerlendirilemez. Sadeleştirme çalışmalarına kılavuzluk edecek filolojik maksatlı ilmi metin edisyonlarının sayısı da az değildir. Yapılan her ciddi metin edisyonu ile okuma ve yorumlama hususundaki meselelerin hallinde bir adım daha ileri gidilmiştir/gidilmektedir. Lakin hâlâ itminan noktasına gelinememiştir. Bu makalede, okunması hususunda bugüne kadar hiçbir çalışmada isabet kaydedilemediğini düşündüğümüz bir kelime hakkındaki görüşümüzü dile getirmek istiyoruz. Söz konusu kelime şimdiye kadar Türkiye'de ve Türkiye dışında yapılan çalışmalarda ittifak halinde istisnasız bir şekilde "çekildi" olarak okunmuştur. Bu makalede bu geniş ittifaka muhalif bir görüş serdedeceğiz. Yanlış okumanın sebebi, *kef* harfinin kendisini akla ilk gelen ses olan /k/ suretinde okutması cazibesidir. Anlaşılan o ki ilk çalışmalarda /k/ olarak okunan bu ses, daha sonraki çalışmalarda da üzerinde pek düşünülmeden benimsenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Dede Korkut Kitabı, Dresden Nüshası, Eski Anadolu Türkçesi, Anadolu Ağzları, Kef Harfi, Okuma yanlışları*

ABSTRACT

An invaluable source for the Turkish language and cultural history, The *Book of Dede Korkut* functions as a solid bridge between the past and present. Consequently, it became one of the most studied texts in the 20th and 21st centuries. In my view, the structure of the nation-state, Turkism as state policy and the corresponding planning of the Turkish system of National Education has brought about a greater interest in this work. The popularized/abridged versions of the work are cited among the '100 Basic Literary Works' for elementary and secondary schools. Owing to substantial demand, it has been a lucrative business for publishers to publish simplified adaptations of stories. In most cases, however, this does not result in any scientific work. In addition, there are not a few scholarly textual editions with philological intentions that would serve as guidance to simplified adaptations. With every serious textual edition, one more step is/has been generally taken towards the solution of reading and interpretation problems. However, a satisfactory level has not yet been reached in this regard. This article is intended to express my

*Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ahmet.senlik@medeniyet.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0001-8037-7657>).

remarks on a word for which no reasonable solution has yet been proposed. In studies conducted both in and outside Turkey, the word in question has so far been read by all scholars without any exception as *çekildi*. The study shall take an opposing stance against this broad unanimity. The reason behind this erroneous reading is the temptation to misread the character kef as /k/, i.e. the first sound that generally occurs to any reader. It appears that having been read as /k/ in early studies, this sound was, without a second thought, taken for granted in later editions.

Keywords: *The Book of Dede Korkut, Dresden Manuscript, Old Anatolian Turkish, Anatolian Dialects, The character kāf, Misreading errors*

Extended Summary

The Book of Dede Korkut constitutes an invaluable source for the history of Turkish language and culture, acting as a bridge between the past and present. In this respect, aside from academic editions serving philological purposes and simplified adaptations aimed at general readership, it has been the subject of many other studies pertaining to both history of linguistic and cultural history. As of five years ago (i.e. 2016), more than 1600 studies had already been published about the work.

In order to better observe the linguistic connections that the text establishes between the present and past, one should rather look into Anatolian dialects rather than standard Turkish. Many linguistic manifestations found in the text but lost in today's standard Turkish are still extant in Anatolian dialects. To put it differently, it would render Dede Korkut text more understandable to read and interpret them in the light of local dialects instead of standard Turkish.

Since the early 20th century, many scholars in Turkey and beyond conducted philological studies on the Book of Dede Korkut, dedicating their efforts to a better understanding and interpretation of the texts. Each new study helped settle problematic and unresolved issues, rendering the work more understandable. Still, the problem of controversial issues and erroneous readings has not yet been entirely resolved.

Hence, the study is intended as a contribution to such reading attempts by offering a suggestion for a word which has so far been invariably read as "çekildi" (چکلیدی) in all works including scholarly-philological publications and simplified adaptations. Interestingly enough, this misreading has not been the subject of any review or correction in any of the numerous studies thus far. Had the misreading in question appeared in the edition of any common work or been the subject of a work studied by only a few researchers, there would have been no need for this study. However, the work under study here is the Book of Dede Korkut, which is designated in the list of 100 Basic Literary Works (*100 Temel Eser*) by the Turkish Ministry of National Education and has been the subject of more than 1600 studies, with hundreds of researchers expressing their opinions somehow. My proposal for rereading/correction of the word only applies to the Dresden manuscript. The Vatican manuscript instead uses a different word, which is also discussed in the article.

Giriş

Dede Korkut Hikâyeleri dil ve kültür tarihimiz bakımından geçmiş ile bugün arasında sağlam köprüler kuran, paha biçilmez bir kaynaktır. Bu münasebetle filolojik maksatlı ilmî metin edisyonları ve genel okuyucu kitlesi için yapılan sadeleştirmelerin dışında hem dil hem de kültür tarihi ile ilgili birçok başka çalışmaya da konu ve/veya malzeme olmuştur. Hakkında yapılmış çalışmaların sayısı bundan beş yıl önce (2016'da) 1600'ü geçmiş idi (bkz. Veren 2016).

Metnin dil bakımından bugünle kurduğu bağları gözlemleyebilmek için standart Türkçeden ziyade Anadolu ağızlarından yola çıkmak daha yerinde olacaktır. Eserde mevcut bulunan fakat bugün standart Türkçede kaybolmuş birçok dil tezahürü Anadolu ağızlarında yaşamaktadır. Tam tersinden bakılacak olursa Dede Korkut metinlerinin standart Türkçe değil de ağızlar zaviyesinden okunup yorumlanmaya çalışılması, onu daha kolay anlaşılır hale getirecektir.

20. asrın başından itibaren gerek yurt içinde gerek dışında pek çok ilim adamı Dede Korkut Kitabı üzerine filolojik mahiyetli çalışmalar yürütmüş, metinlerin doğru okunması ve yorumlanması için büyük gayret sarf etmiştir. Her yeni çalışmada muğlak kalmış bazı hususlar çözülmüş, eser daha anlaşılır hale gelmiştir.

Bununla birlikte muğlak hususlar ve isabetli olmayan okumalar meselesi tamamıyla hallolmuş değildir. Burada biz de bu okumalara naçiz bir teklifle katkıda bulunmak istiyoruz. Teklifimiz hem ilmî-filolojik neşirler hem de sadeleştirmeler olmak üzere istisnasız bütün çalışmalarda ittifak halinde “çekildi” (چکلدی) şeklinde okunan bir kelime hakkında olacaktır. Bu hatalı okumaya bunca çalışma içerisinde şimdiye kadar bir tenkit veya tashih yazısı da yazılmamıştır.

Hatalı okuma, sıradan herhangi bir eserin neşri içerisinde geçseydi ya da birkaç araştırmacının yaptığı bir çalışma için söz konusu olsaydı belki böyle bir makale yazmaya da hacet olmayacaktı. Fakat söz konusu olan metin, ‘100 Temel Eser’ içerisinde giren ve hakkında bugüne kadar yüzlerce kişi tarafından öyle ya da böyle fikir beyan edilmiş, 1600’den fazla çalışma yapılmış olan Dede Korkut Kitabı’dır. Söz konusu kelime ile ilgili tashih teklifimiz yalnızca Dresden nüshası için geçerlidir. Vatikan nüshasında bunun yerine zaten başka bir kelime kullanılmıştır - ki aşağıda ona da temas edeceğiz.

1. “Çekildi” Okuması ve Metindeki Yeri

Türkiye’de Dede Korkut Hikâyeleri’nin ilk tam edisyonu, Kilisli Muallim Rifat tarafından, Dresden nüshasından Dies’in istinsah ettiği Berlin kopyası temel alınarak yapılmıştır. Bu çalışma 1916’da yapılmış olduğundan metin yine Arap harfleriyle dizilmiştir. Dolayısıyla burada kelimenin nasıl okunması gerektiğine dair bir ipucu yoktur (Muallim Rifat 27: 2016).

20. ve 21. asırda çıkmış olan, fonolojik değerleri Latin harfleri ve transkripsiyon işaretleri ile göstermeyi amaçlayan hiçbir çalışmanın bugüne kadar bu kelimenin okunuşunda isabet kaydedemediğini söylemek icap edecek. Söz konusu kelime, her biri bir kilometre taşı mesabesinde ve çok değerli Gökyay (1938, 2006), Ergin (1958, 1963, 1986), Tezcan & Boeschoten (2012), Tulum & Tulum (2016), Kaçalın (2017) gibi ilmî edisyonlarda da “çekildi” şeklinde okunmuştur. Dede Korkut çalışmalarında önemli bir mevkiye sahip bulunan Azerbaycan’da da kelime yakın zamanlara kadar “çəkildi” şeklinde okunmuştur (bkz. mesela Hacıyev, 2019: 47). Bugüne kadar hiçbir tenkit veya tashih yazısında da farklı bir görüş ileri sürülmemiştir. Sadeleştirme çalışmalarında da durum aynıdır. Zaten bunların çoğunda yazmalara bakma ihtiyacının dahi hâsıl olmadığını müşahade etmek mümkündür. Genel okuyucuya yönelik kitap piyasasında mebzulen bulunan sadeleştirme çalışmaları, ekseriyetle filolojik tahlil gayesi gütmediklerinden onlardan bu hatayı tashih etme performansı da beklenmemektedir.

Hâsılı, bu kelimeyi bizim mütevazı sadeleştirme çalışmamızı (Şenlik 2020) istisna tutacak olursak “çekildi”den farklı okuyan ve anlayan hiçbir çalışma olmamıştır. Türk dili ve kültürünün baş tacı olan bir eserini ilgilendiren, filolojik önemi haiz bu farklı okumayı, bir sadeleştirme çalışması içerisinde fark edilmeyerek kaynayıp gitme tehlikesine binaen, böyle bir makaleyle Türkoloji âlemine duyurmak istedik. Umulur ki bundan sonraki ilmî edisyonlar bu hatadan salim olarak basılırlar.

Kelimenin nasıl okunması gerektiği hususuna gelmeden önce metinde nasıl geçtiğine göz atmak lazım. Dresden Nüshası 25a/2’de (چکلدی) şeklinde geçen kelime <ÇKLDY> olarak translitere edilebilir.¹ Bu durumda gayet tabii <K> (ك) harfinin kendisini /k/ okutan aldatıcı cazibesi ile çekildi olarak okunabilir.² Ayrıca burada çekildi yazmak murat edilseydi onun da aynı bu şekilde yazılacağını ifade etmek gerek. Mamafih bu kelimenin yegâne okunma ihtimali çekildi

¹ “Salur Kazanuç evi yağmalandığı boyı beyân eder” adlı hikâyede.

² Kef harfinin kendisini /k/ okutan aldatıcı cazibesıyla yanlış yorumlanmış başka örnekler için bkz. Şenlik 2017, 2022.

değildir. Nitekim <K> olarak translitere edilen (ك) harfi, pek iyi bilindiği gibi /k/, /g/, /ğ/, /ŋ³ (> /n/) olarak yorumlanabilir; hatta tarihî metinler günümüz diline aktarılırken bunun karşılığında /v/ (güvercin, gövde) ve /m/ (komşu, gömlek) de kullanılabilir.

Okuma teklifine gelmeden önce, kelimenin geçtiği yere, siyak ve sibaka göz atmak lazım:

Çazan bir tomar ile köpegi urdı. Köpek ÇKLDY, geldiği yola gètdi.

<K> transliterasyonunun (ك harfinin) tekabül ettiği seslerden biri yukarıda ifade ettiğimiz gibi /ŋ/ ile gösterilen art damak ünsüzüdür. Söz konusu kelime <K>'nin yeri pekâla /ŋ/ ile doldurulabilir ve ÇŋLDY olarak yorumlanabilir. Doğrusu da bu olacaktır. Kelime bu durumda *çeniledi* ya da *çeniledi* şeklinde okunabilecektir. Anadolu ağızlarında hâlâ kullanılan ve *çenile-/çenle-* olarak telaffuz edilen fiil, yalnızca köpeğe mahsus olmak üzere ‘can acısıyla inleyerek feryat etmek, bağırarak’ manasına gelir. Kanaatimizce sopayla vurulan köpeğin vereceği tepki de metinde anlatılmak istenen de “*çekilme ve geldiği yola gitme*” değil, ‘*acıyla feryat edip gerisin geri kaçma*’ durumudur.

2. Kaynaklarda *çenilemek*

Derleme Sözlüğü *çenilemek/çenilermek* fiilini “Köpek can acısından havlamak, haykırmak” şeklinde izah etmiş. Kelime, İçel ve Antalya’dan Amasya ve Tokat’a; Kocaeli ve Afyon’dan Gaziantep’e çok geniş bir Anadolu coğrafyasını içine alan bölgede birçok ağızda kaydedilmiştir (Aksoy 2009c: II/1138).

Tarama Sözlüğü *çenilemek*, (*çenilemek*) maddesini “Köpek acı acı bağırarak” şeklinde izah ettikten sonra, tanıklarda Farsça (زنویدن) *zineviden* ve (زنون) *zunūden* fiillerine “it çenilemek” karşılığını vermiş. Burada kelimenin imlası (چكلمك) olarak kaydedilmiştir (Aksoy 2009a: II/856).

Aslında kelimeyi tespit için çok uzaklara gitmeye de gerek yoktur. Standart dilde pek kullanılmamakla birlikte *çenilemek* (/n/ ile) TDK Türkçe Sözlük’te de kaydedilmiştir. Buna göre, “**çenilemek** (nsz.) hlk. Canı yanan köpek ağlar gibi acı acı ses çıkarmak.” anlamına gelmektedir (Akalın 2011: 521). Burada kelimenin ‘halk ağzında’ mevcut olduğu notu düşülmüştür.

Münhasıran köpeğe ait olan *çenilemek* fiili ile aynı kökten gelen *çemkirmek*, aşağılama maksadıyla mecaz yoluyla insana aktarılmıştır ve ‘kimi zaman yüksek sesle, sert ve kaba bir tavırla, rahatsız edici, itici bir ton ve üslupla bir söz söylemek’ manasında standart dilde de kullanılmaktadır.⁴

3. *Çenilemek/Çenilemek ~ Siñlemek/Siñilemek*

Esasen Vatikan nüshasında ilgili yere atfı nazar eden bir göz, orada geçen kelimeyi karine olarak kabul ederek Dresden nüshasını doğru okuyabilirdi. Zira Vatikan nüshasında ilgili yerde aynı anlama gelen başka bir fiil kullanılmıştır: *siñlemek* (*siñilemek*). Yalnız Dresden nüshasında fiil, -DI geçmiş zaman şekli üzerine kurulmuşken (*çeniledi*) Vatikan nüshasında zarf-fiil ekiyle sonlanmıştı (*siñleyü*).

Bugün *çenilemek* gibi bu kelimenin de ağızlarda yaşıyor olduğunu görüyoruz. Derleme Sözlüğü “*siñilemek*” kelimesinin birinci anlamı olarak “Boş yer[e] hafif ve sin sin ses çıkarmak”, ikinci anlamı olarak “Köpek inlemek” karşılıklarını vermiş. Her iki anlam da aynı kelimeden çıkmış olmakla beraber bizi yakından ilgilendiren ikincisidir. Kelime bu manayla yalnızca

³ Dil sırtı-art damak (dorso-velar) ünsüzü olan bu ses Türkiye Türkolojisi’nde çoğu zaman çok yanlış bir işaret olan ve aslında dünya genelinde *ny* karşılığında kullanılan *n̄* ile gösterilmektedir. Bu çalışmada, yapılan alıntılar da dâhil olmak üzere *ŋ* işareti kullanılacaktır. Yeri gelmişken “nazal n” ve “geniz sesi” gibi tabirlerin de talihsiz ifadeler olduklarını belirtmek isteriz. Zira bu sesin mahreci (boğumlanma yeri) burun veya geniz değildir. Kısaca *art damak* ‘n’si demek ayırt edici olacak ve kifayet edecektir.

⁴ TDK Sözlük’ün pek yerinde olmayan açıklamaları şu şekildedir: “**çemkirmek** (nsz.) 1. Birine karşı gelmek, sert cevap vermek. 2. hlk. Köpek kesik kesik havlamak.”(Akalın 2011: 519).

Kırşehir’de kaydedilmiştir (Aksoy 2009d: V/3642). Burada aynı fiil yine *sinlemek* maddesi altında da kaydedilmiştir. Çalışmada hepsi ses çıkmakla/çıkarmakla ilgili beş ayrı anlam verilmiş, beşincisi için “Canı yanan köpek inler gibi ses çıkarmak” izahı yapılmıştır. Bu mana ile kelime Çanakkale ve Lapseki’de kaydedilmiştir (Aksoy 2009d: V/3645). Buradan *sinlemek/sinlemek* fiilinin *çenilemek* fiiline nisbetle daha dar bir bölgede kullanıldığı, daha az yaygın olduğu sonucu çıkarılabilir.

Tarama Sözlüğü (Aksoy 2009b: V/3477) kelimeyi “sinlemek (sinlemek, sinlemek, sinildemek): İnilti ses çıkarmak.” şeklinde izah ettikten sonra örnekler vermiştir. Kelime 15.-16. asırlar arasında yazılmış metinlerde, ilki en yaygın şekli olmak üzere (سكلمك) ve (سنلمك) imlalarıyla görülmektedir. Örnekler bazı lûgatlerden alınmış Farsça ve Arapça kelimelerin karşılığı olarak geçmektedir. Meselâ yukarıda *çenilemek* fiilinin karşılık olarak verildiği Farsça fiiller (زنونيدن) *zineviden* ve (زنوندن) *zunüden* için *sinlemek* anlamı da verilmiştir. Bunun dışında yine Farsça (گوليدن) *gülden* fiili için “İt sinlemek (سكلمك)” ve Arapça (التهرور) *Et-teherrur* için “Kelp sinlemek (سيكله مك)” anlamları mevcuttur.

Clauson her iki kelimeyi de kaydetmiştir “*çenile-/çenilde-* (of a dog) 'to yelp, howl'” (1972: 426); “*sinile:-* Osm. *sinle-* (of animals) 'to whine, moan'” (1972: 840). Yazar ikinci kelimenin ses taklidi ile oluştuğunu ifade etmiştir. İlk kelimenin de ses taklidi olarak ortaya çıktığı aşikârdır.

Kâşgarlı Mahmud’un Divanı’nda her iki fiil de mevcuttur. İlki “İt çanğıladı = köpek dögölerek çeniledi’. Bu, ürmekten başka çıkan bir sestir.” (Atalay 1986: III/404; krş. Dankoff & Kelly 1984: II/358); ikincisi “İt sıngıladı = soğukta köpek zırcıdı.” ifadeleriyle anlatılmıştır (Atalay 1986: III/405; krş. Dankoff & Kelly 1984: II/358).

Gözden geçirdiğimiz kaynaklar da bizim bilgi ve görüşlerimizi teyit ediyor. Buna göre daha yaygın bilinen *çenilemek/çenlemek* münhasıran köpek inlemesi için kullanılırken *sinlemek/sinlemek* daha ziyade köpekler de dâhil olmak üzere farklı hayvan cinsleri için kullanılabilmektedir.

Sonuç

Yaklaşık iki yüz yıllık bir zaman zarfında Dede Korkut Kitabı üzerine bugüne kadar yüzlerce kişi tarafından, muhtelif cepheleriyle 1600’ün üzerinde çalışma yapılmıştır. Buna rağmen metin hâlâ muğlak noktalar ve hatalı okumalar barındırmaktadır. Bu makaleye konu olan kelime de bunlardan biridir. Söz konusu kelime kanaatimizce “çekildi” değil, *çeniledi* ya da *çenledi* şeklinde okunmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akalın, Ş. H. v.d. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. ve Dilçin, D. (2009a). *XIII. yüzyıldan beri Türkiye Türkçesiyle yazılmış kitaplardan toplanan tanıklarıyla tarama sözlüğü II, C-D*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. ve Dilçin, D. (2009b). *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü V, O-T*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. v.d. (2009c). *Türkiye’de halk ağzından derleme sözlüğü II, (C-D)* Birleştirilmiş Tıpkıbasım. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. v.d. (2009d). *Türkiye’de halk ağzından derleme sözlüğü V, (O-T)* Birleştirilmiş Tıpkıbasım. Ankara: TDK Yayınları.

- Atalay, B. (1986). *Divanü Lûgat-it-Türk tercümesi III*. Ankara: TDK Yayınları.
- Dankoff, R. ve Kelly, J. (1984). *Maḥmūd al-Kāşyarī, Compendium of the Turkic dialects, Dīwān Luḡāt at-Turk II* (Ed. Tekin Ş., Tekin G. A.). Harvard [Boston].
- Clauson, G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. London.
- Gökyay, O. Ş. (1938). *Dede Korkut*. İstanbul.
- Gökyay, O. Ş. (2006). *Dedem Korkudun kitabı*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Ergin, M. (1958). *Dede Korkut kitabı I*, giriş-metin-faksimile. Ankara: TDK Yayınları.
- Ergin, M. (1963). *Dede Korkut kitabı II*, indeks-gramer. Ankara: TDK Yayınları.
- Ergin, M. (1986). *Dede Korkut kitabı*, metin-sözlük. İstanbul: Ebru Yayınevi.
- Hacıyev (Şirvanelli), A. (2019). “*Dədə Qorqud kitabı*”nın şərhlı oxunuşu, II. kitab (1 və 2-ci boylar üzrə). Bakı.
- Kaçalın, M. S. (2017). *Oğuzların diliyle Dedem Korkudun kitabı*. TDK Yayınları.
- Muallim Rif'at [Kilisli Muallim Rifat Bilge] (1332) [1916]. *Kitâb-ı Dede Korkud, ‘alâ lisâni tâife-i Oğuzân* (müstensih ve musahhihi: Mu'allim Rif'at). İstanbul.
- Rossi, E. (1952). *Il “Kitâb-ı Dede Qorqud” Racconti epico-cavellereschi dei Turchi Oğuz tradotti e annotati con facsimile del Ms. Vat. Turco 102*. Città del Vaticano.
- Şenlik, A. Ş. (2017). *Tiryaki Hasan Paşa gazavatnamesi ve bazı filolojik notlar*. Ankara: TÜBA Yayınları.
- Şenlik, A. Ş. (2020). *Dede Korkut kitabı* (haz. Şenlik, A. Ş.). İstanbul: Kırmızıkeci Yayınevi.
- Şenlik, A. Ş. (2022). “Kim Bu Şöklü? -Dede Korkut okumaları için teklifler-” *İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi (TUDED)* 62/1.
- Tezcan, S. ve Boeschoten, H. (2012). *Dede Korkut Oğuznameleri* (4. baskı, gözden geçirilmiş). İstanbul: YKY.
- Tulum, M. ve Tulum, M. M. [haz.] (2016). *Dede Korkut, Oğuznameler, Oğuz beylerinin hikâyeleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Veren, E. (2016). “Dede Korkut Kitabı Dresden'e Niksar'dan mı gitti?” *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi* Sayı 777.

EK

Dresden ve Vatikan nüshalarında ilgili satırlar

Dresden 25a/1-4

قزان
برتومارا بيله كوپكي اوردي كوپك چكدي كلدوكي
يوله كئدي قزان كوپكي قولاي قره جد جوبانك اوزر
كلدي

1) ... kazan 2) bir tomar ile köpeği urdı. köpek **çeniledi** geldiği 3) yola gètdi kazan köpeği kovalayı karaca çobanuş üzerine 4) geldi ...

Kazan bir sopa ile köpeğe vurdu. Köpek acıyla feryat etti ve gerisin geri, geldiği yola gitti. Kazan köpeği kovalayarak Karaca Çoban'ı buldu.

Vatikan 86b/11-12

قزان كوپك قايوب اوردي كوپك
كلدوكي يوله كئدي قزان كوپك اوزر دوشدي كئدي قره جد جوبانك اوزر
كلدي

11) ... kazan köpege kaçuyup urdı 12) köpek **şinleyü** geldiği yola gètdi kazan köpeğün ardına düşdi gèderak karacık çobanuş üstine geldi

Kazan kızıp köpeğe vurdu. Köpek acıyla inleyerek gerisin geri, geldiği yola gitti. Kazan köpeğin peşine düştü. Takip ederek/gide gide Karacık Çoban'ı buldu.